

PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİK PROGRAMI ÖĞRENCİLERİ İLE PSİKOLOJİ PROGRAMI ÖĞRENCİLERİNİN EMPATİK EĞİLİM VE EMPATİK BECERİ DÜZEYLERİ

Dr. İbrahim YILDIRIM (*)

GİRİŞ

Gerek terapötik ilişkide gerek genelde kişilerarası ilişkilerde bulunması gereken temel koşullar Rogers (1961) tarafından "empati", "saygı", "saydamlık" olarak belirlenmiş, daha sonra Barenson ve Carkhuff (1967) bu koşullara "somutluk"u eklemişlerdir. Bu dört koşulu Patterson (1974), tepkisel boyut olarak açıklamaktadır. Bu temel koşullara, eylem boyutu olarak, "ilişkinin şimdi ve buradalığı", "kendini açma" ve "yüzleştirme" ilkeleri eklenmiştir (Acar, 1989). Danışan ve danışman açısından terapötik süreç içerisinde bu koşullardan sözedilebilir.

Bu araştırmada, kişilerarası ilişkilerde bulunması gereken terapötik koşullar ve temel ilkeler içinde ilk sırada yer alan "empati" üzerinde durulmuştur. Rogers (1975)'a göre, "empati durumu, bir kimsenin içsel referans çerçevesini doğru olarak algılamak, onun duygusal unsurlarını ve anlamlarını o kimse kendisi imiş gibi yaşamak ve bu 'imiş gibi' olma koşulunu mutlaka yerine getirmektir. Bu, danışan kimsenin birşeyden incinmesini veya hoşlanmasını, danışman kimsenin bunları kendisi hissetmiş ve nedenlerini böyle algılamış gibi hissetmesidir. Ancak, bunu kendisi incinmiş veya hoşlanmış 'gibi' algılaması gerektiğini de unutmamasıdır. Eğer, 'imiş' gibi olma durumu yoksa, bu, o zaman özdeşleşme demektir. Terapistin bir kimse ile böylece varolabilmesi demek, danışanın dünyasına önyargısız olarak girebilmesi için, bir süre kendi değer ve görüşlerinden uzaklaşması demektir. Bu, bir anlamda kendinden uzaklaşmadır. Bunu ancak kendinden emin, bir kimsenin tuhaf ve saçma dünyasına rahatça geri dönebilecek kimseler gerçekleştirebilir" (Akt: Akkoyun, 1983). Empatinin bu biçimde açıklanması günümüzde oldukça kabul görmüştür.

İdeal bir danışmanın her şeyden önce empatik olması gerekir. Empatik anlayış, başka bir insanın duygu ve yaşantıları ile bunların anlamını doğru olarak algılama ve iletme yeteneği gerektirir. Bir dava özdeşleşmesi (trail identification) süreci içinde,

(*) Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Araştırma Görevlisi.

başka birinin varlığına bürünülür, olaylar onun bakış açısından algılanmaya çalışılır. Başka birinin kimliğine tam olarak girilemeyeceği için, onun dünyasının hem içinde hem de dışında kalınabilir. Bu da danışmana başka birinin kızgınlık, korku veya sevinçlerini, bu duyguların nedenlerini ve sonuçları ile anlamlarını, kendini kaptırmadan anlama fırsatı verir (Truax ve Mitchell, 1971, s: 315-317).

Danışan-danışman ilişkisinde veya genel olarak insan ilişkilerinde empatik olmanın önemi, çok sayıda yayın ve araştırmada vurgulanmaktadır.

Carl Rogers ve arkadaşları (1967), danışan-danışman ilişkisinde danışman/terapistin empatik oluşunun etkisini belirtmektedirler. Halkides (1958), empatik düzeyi yüksek olan danışmanların hastalarının danışmadan daha çok yararlandıklarını; Rogers ve Gendlin (1967) ise hastalara yüksek düzeyde empatik olarak yaklaşan terapistlerin hastalarının hastaneden daha kısa sürede çıktıklarını belirtmektedirler. Horowitz (1969), empatik düzeyi yüksek olan danışmanların danışanlarca "daha sıcak, arkadaşça ve tutarlı" olarak değerlendirildiklerini; danışmanların danışana daha hoşgörülü yaklaşabildiklerini ifade etmektedir. Ayrıca, empatik düzeyi yüksek olan danışman/terapistlerin ise daha çok güçsüzlük yüzleştirmelerine başvurdukları belirtilmektedir. Truax (1969) ise hem terapötik koşulları yüksek düzeyde sunan, hem de savunma mekanizmalarını gözardı etmeyen danışman/terapistlerin daha başarılı olduklarını vurgulamaktadır. Truax ve Carkhuff (1965), danışmanın empatisi azalınca danışanın da kendini tanımasının azaldığını; empati artınca danışanın kendini tanıma düzeyinin de yükseldiğini gözlemişlerdir. Danışmanın empati kurma düzeyinin artmasıyla danışanın hem kendini tanımasının, hem de gelişiminin arttığı gözlenmiştir (Akt: Truax ve Mitchell 1971, s: 300 - 335).

Dickenson ve Truax (1966), grupla psikolojik danışma alan öğrencilerin, danışma almayan öğrencilere kıyasla notlarında büyük bir artış olduğunu bulmuş ve bunda danışmanın empati düzeyinin yüksekliğinin önemine dikkat çekmişlerdir.

Shapiro, Krauss ve Truax (1969) ise bazı danışanların, kendilerine saygı ile ve empatik olarak yaklaşan akrabalarına, aile bireyleri ve arkadaşlarına kendilerini açtıklarını; aksi durumda içine kapandıklarını bildirmektedirler. Ayrıca, hastalara bir tercih hakkı tanındığında danışma almak için terapötik koşulları yüksek düzeyde sunan danışman/terapistleri seçtiklerini bildirmektedirler.

Öte yandan "empati" kavramına farklı yaklaşımlar da vardır. Örneğin, Geçtan (1990), bireyin kendini karşısındakinin yerine koyduğunda, karşısındakinin gerçeği yerine kendi gerçeğini yaşayacağını, bu nedenle bu kavramı benimsemekte güçlük çektiğini belirtmektedir.

Kişilerin nasıl empatik, içten, saygılı ve saydam olabilecekleri tartışılan bir konudur. Bir görüşe göre, ancak doğuştan yardımsever kişi (the inherently helpfull per-

son) bu terapötik koşulları sağlayabilir. İkinci bir görüşe göre ise terapötik koşullar sonradan eğitimle öğretilir. Bu görüşlerin her ikisini de destekleyen araştırma bulguları vardır (Truax ve Mitchell, 1971, s: 325-330).

Truax ve Carkhuff (1967), hastanede çalışan bir grup hizmetlinin 100 saatlik bir eğitimle profesyonel terapistlerin empati ve saydamlık düzeylerine getirildiklerini belirtmektedir. Aspy ve arkadaşları (1967) doğuştan empatik olunmadığını, empatinin eğitim yoluyla kazanıldığını, nitekim deneyimli terapistlerin diğerlerine kıyasla daha empatik davranabildiklerini bildirmektedirler (Akt: Truax ve Mitchell, 1971, s: 326-330). Dökmen (1988) ise yaptığı bir araştırmada psikodrama grubuna katılan öğrencilerin empatik beceri düzeylerinin, katılmayanlara kıyasla anlamlı olarak yükseldiğini bulmuştur.

Buna karşın Stoffer (1968), doğuştan yardımsever kişi (the inherently helpfull person)nin eğitim görmeksizin terapötik olabileceğine ilişkin kanıtlar bulmuştur. Truax ve arkadaşları (1967) ise ancak doğuştan yardımsever kişinin empatik olabileceğini belirtmektedirler. Yine Shapiro ve Voog (1969), yaptıkları araştırmada doğuştan yardımsever insanın olumlu etkilerini incelemişlerdir. Bu araştırmanın bulgularına göre, bir kolej öğrencisinin empati, içtenlik, saydamlık derecesi, oda arkadaşının başarı notunu % 10 ile % 14 arasında etkilemektedir (Akt: Truax ve Mitchell, 1971, s: 326-330).

Bu araştırmaların sonuçlarından yüksek düzeyde empati kurabilmek için yardımsever bir kişilik özelliğine sahip olmak ve bunun üzerine bir eğitim görmek gerektiği söylenebilir.

Problem

Yapılan çok sayıda araştırma, psikolojik danışman, psikolog veya terapistin kaliteli psikolojik hizmetler sunabilmesi için danışan veya hastalarıyla empati kurabilmelerinin önemini ortaya koymuştur. Türkiye'de psikiyatristlerden başka psikolojik danışman ve psikologlar da sağlık, eğitim, endüstri ve sosyal yardım kurumlarında çok geniş bir kitleye psikolojik hizmet sunmaktadırlar.

Psikoloji Bölümünden dört yıllık bir eğitimden sonra mezun olanlar, psikolog ünvanı ile çeşitli kurumlara atanırken, Psikolojik Danışma ve Rehberlik programından mezun olanlar da psikologların atandığı kurumlara çeşitli kadrolarla atanmaktadırlar. Psikolojik Danışma ve Rehberlik (PDR) programları ile Psikoloji Bölümü programları, psikoloji ağırlıklı olmalarına karşın farklılık da göstermektedir. Programlarda bazı farklılıklar olmasına karşın, meslekleri gereği her iki programdan mezun olanların da empati düzeylerinin yüksek olması beklenmektedir.

Bu araştırmanın amacı, Psikolojik Danışma ve Rehberlik programı ile Psikoloji programına kayıtlı birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin empatik eğilim ve empatik beceri düzeyleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığını incelemektir.

Denenceler

Probleme dayalı olarak araştırmanın denenceleri şu şekilde belirlenmiştir.

1 - PDR birinci sınıf öğrencileri ile Eğitim Bilimleri Bölümü (EBB)'nün diğer anabilim dalları (EÖD, EPÖ ve EYTPE)'ndaki birinci sınıf öğrencilerinin empatik eğilim düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur.

2 - PDR ve Psikoloji birinci sınıf öğrencilerinin empatik eğilim düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur.

3 - PDR dördüncü sınıf öğrencilerinin empatik eğilim düzeyleri, PDR birinci sınıfların empatik eğilim düzeylerine kıyasla daha yüksektir.

4 - Psikoloji dördüncü sınıf öğrencilerinin empatik eğilim düzeyleri, psikoloji birinci sınıfların empatik eğilim düzeylerine kıyasla daha yüksektir.

5 - PDR ve Psikoloji dördüncü sınıfların empatik eğilim düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur.

6 - PDR birinci sınıf öğrencileri ile EBB'nün diğer anabilim dalları (EÖD, EPÖ ve EYTPE)'ndaki birinci sınıf öğrencilerinin empatik beceri düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur.

7 - PDR ve Psikoloji birinci sınıf öğrencilerinin empatik beceri düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur.

8 - PDR dördüncü sınıf öğrencilerinin empatik beceri düzeyleri, PDR birinci sınıf öğrencilerinin empatik beceri düzeylerine kıyasla daha yüksektir.

9 - Psikoloji dördüncü sınıf öğrencilerinin empatik beceri düzeyleri, Psikoloji birinci sınıf öğrencilerinin empatik beceri düzeylerine kıyasla daha yüksektir.

10 - PDR ve Psikoloji dördüncü sınıf öğrencilerinin empatik beceri düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur.

YÖNTEM

Bu bölümde evren ve örneklem ile veri toplama araçları, işlem yolu ve çözümlenme yöntemi üzerinde durulmuştur.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, 1989-90 öğretim yılında Hacettepe Üniversitesi'nin Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü (EBB) PDR programı ve EÖD, EYTPE ve EPÖ programları öğrencileri ile Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü öğrencileri oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini ise ölçüklerin uygulandığı gün sınıfta bulunan PDR I. sınıftan 38; PDR IV. sınıftan 35; EÖD, EYTPE ve EPÖ I. sınıftan 43; Psikoloji I. sınıftan 58; Psikoloji IV. sınıftan 37 olmak üzere toplam 211 öğrenciden oluşmuştur. Çeşitli nedenlerle 12 öğrencinin cevap kağıtları değerlendirme dışı tutulmuş ve 199 öğrenciye ilişkin veriler üzerinde analiz yapılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veriler iki ölçük kullanılarak elde edilmiştir.

1. Empatik Eğilim Ölçeği (EEÖ):

EEÖ, Bireylerin günlük yaşamdaki empatik kurma potansiyellerini ölçmek amacıyla Dökmen (1988) tarafından geliştirilmiştir. Likert türü, 1'den 5'e kadar derecelenmiş, toplam 45 maddeden oluşmuştur.

Güvenirlik

EEÖ, Dökmen (1988) tarafından 70 kişilik bir öğrenci grubuna ölçüğün tekrarı yöntemiyle, üç hafta ara ile iki defa uygulanmıştır. Bu uygulamadan elde edilen ölçüğün güvenilirliği .82'dir. Deneklerin ölçüğün tek ve çift maddelerinden aldıkları puanlar arasındaki ölçüği yarılama güvenilirliği ise .86 olarak bulunmuştur.

Geçerlik

EEÖ'nin benzer ölçükler geçerlik çalışması yine Dökmen (1988) tarafından yapılmıştır. 24 kişilik bir denek grubunun EEÖ ve Edwards Kişisel Tercih Envanteri'nin "Duyguları Anlama" bölümünden aldıkları puanlar arasındaki benzer ölçükler geçerliği. 68 olarak bulunmuştur.

2. Empatik Beceri Ölçeği (EBÖ-B)

Empatik Beceri Ölçeği Dökmen (1988) tarafından bireyin empati kurma becerisini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. EBÖ-B'de 6 durum ve her durumla ilgili 12 tepki cümlesi olmak üzere toplam 72 cümle verilmektedir. Her durumla ilgili cümlelerden

bir tanesi o durumla ilgisiz olup deneklerin ölçeği dikkatle doldurmalarını kontrol etmek amacıyla konulmuştur. 6 ilgisiz cümleden 2 tanesini işaretleyen deneğin ölçeği geçersiz kabul edilmektedir.

Güvenirlilik

EBÖ-B'nin güvenirlilik çalışması Dökmen (1988) tarafından yapılmıştır. Ölçek 80 kişilik bir gruba üç hafta ara ile iki defa uygulanmış, 64 deneğin puanları üzerinde yapılan ölçeğin tekrarı güvenirliliği .91 olarak bulunmuştur.

Geçerlik

EBÖ-B'nin geçerlik çalışması Dökmen (1988) tarafından yapılmıştır. Ölçek, klinik psikoloji ve psikolojik danışmada en az master derecesi almış 14 kişilik bir gruba ve psikoloji eğitimi almamış 14 kişilik yüksek öğrenim görmüş bir başka gruba uygulanmıştır. İki grubun empatik beceri puanları ortalaması arasında .001 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Zıt gruplar üzerindeki bu sonuç geçerlik kanıtı olarak kabul edilmiştir.

İşlem Yolu

Grupların Empatik Eğilim Ölçeği (EEÖ) ile Empatik Beceri Ölçeği B Formu (EBÖ-B)'nden aldıkları puanların ortalamaları ve standart sapmaları bulunmuş, ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı t Testi ile kontrol edilmiş ve sonuçlar tablolar halinde gösterilmiştir.

Araştırmada anlamlılık düzeyi .05 olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR VE YORUM

Araştırmada test edilen denencelerle ilgili olarak verilerin analiz sonuçları tablolar halinde sunulmuş ve sonuçlar tartışılmıştır.

1. PDR Birinci Sınıf ile EBB'nün Diğer Anabilim Dalları (EÖD-EPÖ-EYTPE)'ndaki Birinci Sınıf Öğrencilerinin Empatik Eğilim Düzeyleri

PDR birinci sınıf öğrencileri ile EBB'nün diğer üç anabilim dalı (EÖD-EPÖ-EYTPE)'ndaki birinci sınıf öğrencilerinin empatik eğilim puanlarına ilişkin analiz sonuçları Tablo-1'de verilmiştir.

TABLO - I
PDR Birinci Sınıf ile EBB'nün diğer Anabilim Dalları
(EÖD-EPÖ-EYTPE) daki Birinci Sınıf Öğrencilerinin Empatik
Eğilim Düzeylerine İlişkin n, \bar{x} , s ve t Değerleri

Gruplar	n	\bar{x}	s	t Değeri	Önem. Düz.
PDR -1	35	152.02	14.18	3.63	.001
EÖD-EPÖ-EYTPE-1	41	139.56	15.73		önemli

tT = 3.42, p < .001

Tablo - 1'de görüldüğü gibi, PDR birinci sınıf öğrencilerinin empatik eğilim puan ortalaması, EBB'nün diğer üç anabilim dalı (EÖD-EPÖ-EYTPE) ndaki birinci sınıf öğrencilerinin empatik eğilim puan ortalamasına kıyasla .001 düzeyinde daha yüksek bulunmuştur. Bu durumda, "PDR birinci sınıf öğrencileri ile EBB'nün diğer üç anabilim dalındaki birinci sınıf öğrencilerinin empatik eğilim düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur." biçimindeki denence reddedilmiştir.

Meslekleri gereği PDR öğrencilerinin empatik eğilim düzeylerinin yüksek olması beklenmektedir. Bu sonuca göre, PDR öğrencilerinin kendi programlarına tesadüfi olarak gelmedikleri, PDR'yi tercih ederken öğrencilerin Üniversite Yerleştirme Sınavlarında ilgi ve yeteneklerini dikkate aldıkları, ayrıca, lise yıllarında öğrencilere belli ölçülerde de olsa mesleki rehberlik yapıldığı söylenebilir.

2. PDR ve Psikoloji Birinci Sınıf Öğrencilerinin Empatik Eğilim Düzeyleri

PDR ve Psikoloji birinci sınıf öğrencilerinin empatik eğilim düzeylerine ilişkin analiz sonuçları Tablo - 2'de verilmiştir.

TABLO - II
PDR ve Psikoloji Birinci Sınıf Öğrencilerinin
Empatik Eğilim Düzeylerine İlişkin n, \bar{x} , s ve t Değerleri

Gruplar	n	\bar{x}	s	t Değeri	Önem. Düz.
PDR - I	35	152.02	14.18	1.21	.05
PDR-IV	57	148.47	12.54		Önemsiz

tT = 1.98, p > .05

Tablo - II'de görüldüğü gibi, PDR ve Psikoloji birinci sınıf öğrencilerinin empatik eğilim puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bu sonuç "PDR ve Psikoloji birinci sınıf öğrencilerinin empatik eğilim düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur" biçimindeki denenceyi destekler niteliktedir. TABLO - I ile TABLO - II'nin sonuçları birlikte değerlendirildiğinde, PDR ve Psikoloji birinci sınıf öğrencilerinin empatik eğilim düzeylerinin, EBB'ün diğer anabilim dallarındaki birinci sınıf öğrencilerinin empatik eğilim düzeylerine kıyasla daha yüksek olduğu; PDR ve Psikoloji öğrencilerinin kendi programlarını ilgi ve yetenekleri doğrultusunda tercih ettikleri söylenebilir.

3. PDR Birinci ve Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Empatik Eğilim Düzeyleri

PDR birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin empatik eğilim düzeylerine ilişkin analiz sonuçları Tablo - III'te sunulmuştur.

TABLO - III
PDR Birinci ve Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin
Empatik Eğilim Düzeylerine İlişkin n, \bar{x} , s ve t Değeri

Gruplar	n	\bar{x}	s	t Değeri	Önem. Düz.
PDR - I	35	152.02	14.28	0.99	.05
PDR - IV	35	155.25	13.01		Önemsiz

tT = 1.99, p > .05

Tablo - III'de görüldüğü gibi, PDR birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin empatik eğilim puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bu durumda "PDR dördüncü sınıf öğrencilerinin empatik eğilim düzeyleri, PDR birinci sınıf öğrencilerinin empatik eğilim düzeylerine kıyasla daha yüksektir" biçimindeki denence reddedilmiştir.

Bu durum, dört yıllık PDR programının, öğrencilerin empatik eğilim düzeylerinin yükselmesine katkıda bulunmadığı veya empatik eğilimin bir kişilik özelliği olduğu ve eğitimden önemli derecede etkilenmediği biçiminde yorumlanabilir.

4. Psikoloji Birinci ve Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Empatik Eğilim Düzeyleri

Psikoloji birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin empatik eğilim düzeylerine ilişkin analiz sonuçları Tablo - IV'de sunulmuştur.

TABLO - IV
Psikoloji Birinci ve Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Empatik Eğilim Düzeylerine İlişkin n, \bar{x} , s ve t Değerleri

Gruplar	n	\bar{x}	s	t Değeri	Önem. Düz.
Psiko - I	57	148.47	12.54	1.33	.05
Psiko - IV	34	152.29	13.62		Önemsiz

tT = 2.00, P > .05

Tablo - IV'de görüldüğü gibi, Psikoloji birinci ve dördüncü sınıfların empatik eğilim puanı ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bu sonuca göre, "Psikoloji dördüncü sınıf öğrencilerinin empatik eğilim düzeyleri, Psikoloji birinci sınıf öğrencilerinin empatik eğilim düzeylerine kıyasla daha yüksektir" biçimindeki denence reddedilmiştir.

Tablo - III ve Tablo - IV'ün sonuçları birlikte düşünüldüğünde, PDR ve Psikoloji programlarından her ikisinin de öğrencilerin empatik eğilim düzeylerinin gelişmesine fazlaca bir katkı sağlayamadığı söylenebilir. Ayrıca, Tablo - II, III ve IV'ün sonuçları, empatik eğilimin bir kişilik özelliği olduğu ve eğitimle fazlaca değiştirilemediği, görüşünü destekler niteliktedir.

5. PDR ve Psikoloji Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Empatik Eğilim Düzeyleri

PDR ve Psikoloji dördüncü sınıf öğrencilerinin empatik eğilim düzeylerine ilişkin analiz sonuçları Tablo - V'te verilmiştir.

TABLO - V
PDR ve Psikoloji Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Empatik Eğilim Düzeylerine İlişkin n, \bar{x} , s ve t Değerleri

Gruplar	n	\bar{x}	s	t Değeri	Önem. Düz.
PDR - IV	35	155.25	13.01	0.92	.05
Psiko - IV	34	152.29	13.62		Önemsiz

tT - 2.00, p > .05

Tablo - V'de görüldüğü gibi, PDR ve Psikoloji dördüncü sınıfların empatik eğilim puan ortalamaları arasında .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bu sonuç, "PDR ve Psikoloji dördüncü sınıfların empatik eğilim düzeyleri arasında fark yoktur" biçimindeki denenceyi destekler niteliktedir. Tablo - V'in sonuçları ile Tablo - III ve Tablo - IV'ün sonuçları arasında bir tutarlılık görülmektedir.

6. PDR Birinci Sınıf Öğrencileri ile EBB'nün PDR Dışında Kalan (EÖE - EPÖ - EYTPE) Birinci Sınıf Öğrencilerinin Empatik Beceri Düzeyleri

PDR birinci sınıf öğrencileri ile EBB'nün PDR dışında kalan birinci sınıf öğrencilerinin empatik beceri düzeylerine ilişkin analiz sonuçları Tablo - VI'da sunulmuştur.

TABLO - VI
PDR Birinci Sınıf Öğrencileri ile EBB'nün PDR Dışında Kalan (EÖD-EPÖ-EYTPHE) Birinci Sınıf Öğrencilerinin Empatik Beceri Düzeylerine İlişkin n, \bar{x} , s ve t Değerleri

Gruplar	n	\bar{x}	s	t Değeri	Önem. Düz.
PDR - 1	35	141.60	17.09	0.50	.05
EÖD-EPÖ-EYTPHE - 1	41	139.58	17.49		Önemsiz

tT = 1.99, P > .05

Tablo- VI'da görüldüğü üzere, PDR birinci sınıf öğrencilerinin empatik beceri puan ortalamaları ile EBB'nün PDR dışında kalan (EÖD-EPÖ-EYTPHE) birinci sınıf öğrencilerinin empatik beceri puan ortalamaları arasında .05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bu sonuç "PDR birinci sınıf öğrencilerinin empatik beceri düzeyleri ile EBB'nün PDR dışında kalan birinci sınıf öğrencilerinin empatik beceri düzeyleri arasında anlamlı fark yoktur" şeklindeki denenceyi destekler niteliktedir.

Tablo - 1 ile Tablo - VI'nın sonuçlarına bakıldığında, PDR birinci sınıf öğrencilerinin empatik eğilim düzeyi bakımından EBB'nün PDR dışında kalan birinci sınıf öğrencilerine kıyasla üst düzeyde olduğu; ancak empatik beceri düzeyi bakımından iki grup arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Bu sonuç, empatik becerinin ancak bir eğitimle kazanılabileceği görüşü ile paralellik göstermektedir.

7. PDR ve Psikoloji Birinci Sınıf Öğrencilerinin Empatik Beceri Düzeyleri

PDR ve Psikoloji birinci sınıf öğrencilerinin empatik beceri düzeylerine ilişkin analiz sonuçları Tablo - VII'de sunulmuştur.

TABLO - VII
PDR ve Psikoloji Birinci Sınıf Öğrencilerinin Empatik Beceri Düzeylerine İlişkin n, \bar{x} , s ve t Değerleri

Gruplar	n	\bar{x}	s	t Değeri	Önem. Düz.
PDR - I	35	141.60	17.09	0.42	.05
Psiko - I	57	139.96	19.16		Önemsiz

tT = 1.99, p > .05

Tablo - VII'da görüleceği üzere, PDR ve Psikoloji birinci sınıf öğrencilerinin empatik beceri düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bu sonuç, "PDR ve Psikoloji birinci sınıf öğrencilerinin empatik beceri düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur" biçimindeki denenciyi destekler niteliktedir. Tablo - II ile Tablo - VII'de verilen sonuçlar birlikte düşünüldüğünde, PDR ve Psikoloji birinci sınıf öğrencilerinin empatik eğilim ve empatik beceri düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmadığı, kendi programlarına benzer niteliklerle geldikleri söylenebilir.

8. PDR Birinci ve Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Empatik Beceri Düzeyleri

PDR birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin empatik beceri düzeylerine ilişkin analiz sonuçları Tablo - VIII'de verilmiştir.

TABLO - VIII
PDR Birinci ve Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Empatik Beceri Düzeylerine İlişkin n, \bar{x} , s ve t Değerleri

Gruplar	n	\bar{x}	s	t Değeri	Önem. Düz.
PDR - I	35	141.60	17.09	19.95	.001
PDR - IV	32	205.84	8.13		Önemli

tT = 3.46, p < .001

Tablo - VIII'de görüldüğü üzere, PDR dördüncü sınıf öğrencilerinin empatik beceri puan ortalaması, PDR birinci sınıf öğrencilerinin empatik beceri puan ortalamasına kıyasla .001 düzeyinde daha yüksek bulunmuştur. Bu sonuç, "PDR dördüncü sınıf öğrencilerinin empatik beceri düzeyleri, PDR birinci sınıf öğrencilerinin empatik beceri düzeylerine kıyasla daha yüksektir" biçimindeki denenceyi destekler yöndedir.

Hatırlanacağı gibi, Tablo - III'te verilen sonuçlara göre PDR birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin empatik eğilim düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştı. Buna karşın, PDR dördüncü sınıfların empatik beceri düzeyleri, PDR birinci sınıflarinkine kıyasla daha yüksek bulunmuştur. Böyle bir sonuç PDR programının niteliği ile açıklanabilir. PDR programı üçüncü sınıftan itibaren Danışma Psikolojisi (Counseling Psychology) ne yönelmiş görünmektedir. PDR üçüncü ve dördüncü sınıflarında ağırlıklı olarak Bireysel Psikolojik Danışma ve Grupla Psikolojik Danışma ile ilgili dersler okutulmaktadır. Bu dersler gereği öğrenciler, bireysel ve grupla psikolojik danışma uygulamaları da yapmaktadırlar. Tablo - VIII'de verilen sonuçlara göre, dört yıllık PDR lisans program, öğrencilerin empatik beceri düzeylerinin yükselmesine katkıda bulunmuştur denilebilir.

9. Psikoloji Birinci ve Dördüncü Sınıfların Empatik Beceri Düzeyleri

Psikoloji birinci ve dördüncü sınıfların empatik beceri düzeylerine ilişkin analiz sonuçları Tablo - IX'da sunulmuştur.

TABLO - IX
Psikoloji Birinci ve Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin
Empatik Beceri Düzeylerine İlişkin n, \bar{x} , s ve t Değerleri

Gruplar	n	\bar{x}	s	t Değeri	Önem. Düz.
Psiko - I	57	139.96	19.16	9.10	.001
Psiko - IV	34	178.29	19.63		Önemli

tT = 3.46, P < .001

Tablo - IX'da görüldüğü gibi, Psikoloji dördüncü sınıf öğrencilerinin empatik beceri puan ortalaması, Psikoloji birinci sınıfların empatik beceri puan ortalamasına kıyasla .001 düzeyinde daha yüksek bulunmuştur. Bu sonuç, "Psikoloji dördüncü sınıfların empatik beceri düzeyleri, Psikoloji birinci sınıfların empatik beceri düzeylerine kıyasla daha yüksektir" biçimindeki denenceyi destekler niteliktedir.

Tablo - IV'de verilen sonuçlara göre, psikoloji birinci ve dördüncü sınıfların empatik eğilim düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Tablo - IV ve Tablo - IX'da verilen sonuçlar birlikte düşünüldüğünde, Psikoloji dördüncü sınıfların empatik beceri düzeylerinin, Psikoloji birinci sınıfların empatik beceri düzeylerine kıyasla anlamlı olarak daha yüksek oluşu, dört yıllık Psikoloji programının niteliğiyle açıklanabilir. Yani, psikoloji lisans programı, öğrenciler empatik beceri düzeylerinin yükselmesine katkıda bulunmuştur denilebilir.

10. PDR ve Psikoloji Dördüncü Sınıfların Empatik Beceri Düzeyleri

PDR ve Psikoloji dördüncü sınıf öğrencilerinin empatik beceri düzeylerine ilişkin analiz sonuçları Tablo - X'da sunulmuştur.

TABLO - X
PDR ve Psikoloji Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Empatik Beceri Düzeylerine İlişkin n, \bar{x} , s ve t Değerleri

Gruplar	n	\bar{x}	s	t Değeri	Önem. Düz.
Psiko - IV	32	205.84	8.13	7.54	.001
Psiko - IV	34	178.29	19.63		Önemli

tT = 3.46, P < .001

Tablo - X'da görüldüğü gibi, PDR dördüncü sınıf öğrencilerinin empatik beceri puan ortalaması, Psikoloji dördüncü sınıf öğrencilerinin empatik beceri puan ortalamasına kıyasla .001 düzeyinde daha yüksek bulunmuştur. Bu sonuca göre, "PDR ve Psikoloji dördüncü sınıfların empatik beceri düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur" biçimindeki denence reddedilmiştir.

Tablo - IV'de verilen sonuçlara göre, bu iki grubun empatik eğilim düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur. Buna karşın PDR dördüncü sınıfların empatik beceri düzeyleri, Psikoloji dördüncü sınıflarınkine kıyasla daha yüksektir. Bu sonuçlara bakarak PDR lisans programının, öğrencilere empatik beceri kazandırma bakımından, Psikoloji Bölümü lisans programından daha etkili olduğu söylenebilir. PDR lisans programında yer alan Bireysel ve Grupla Psikolojik Danışmaya ilişkin dersler ve bu derslerle ilgili uygulamalar Psikoloji Bölümü lisans programında yer almamaktadır. Empatik beceri düzeyi bakımından bu iki grup arasındaki fark bu derslerden kaynaklanıyor olabilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Giriş kısmında sözü edilen ve daha başka araştırmalar göstermiştir ki, etkili bir psikolojik hizmet sunabilmek için "empatik" olmak gerekmektedir. Bu araştırmada yer alan örneklem gruplarının empatik eğilim ve empatik beceri düzeylerine ilişkin bulgular şöyle özetlenebilir:

a - PDR birinci sınıf ile Psikoloji birinci sınıf; PDR birinci sınıf ile PDR dördüncü sınıf; Psikoloji birinci sınıf ile Psikoloji dördüncü sınıf; ve PDR dördüncü sınıf ile Psikoloji dördüncü sınıf öğrencilerinin empatik eğilim düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Buna karşın, PDR birinci sınıf öğrencilerinin empatik eğilim düzeyleri, EBB'nün diğer anabilim dalları (EÖD-EPÖ-EYTPE) ndaki birinci sınıf öğrencilerinin empatik eğilim düzeylerine kıyasla daha yüksek bulunmuştur.

Bu araştırmanın öğrencilerin empatik eğilim düzeylerine ilişkin bulguları, empatik eğilimin bir kişilik özelliği olduğu ve eğitimle önemli derecede değiştirilemediği, görüşünü destekler niteliktedir.

b - PDR birinci sınıf öğrencileri ile EBB'nün diğer anabilim dalları (EÖD-EPÖ-EYTPE) ndaki birinci sınıf öğrencilerinin; ve PDR birinci sınıf ile Psikoloji birinci sınıf öğrencilerinin empatik beceri düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Buna karşın, PDR dördüncü sınıfların empatik beceri düzeyleri, PDR birinci sınıflara; Psikoloji dördüncü sınıfların empatik beceri düzeyleri, Psikoloji birinci sınıflara; ve PDR dördüncü sınıfların empatik beceri düzeyleri de Psikoloji dördüncü sınıfların empatik beceri düzeylerine kıyasla daha yüksek bulunmuştur.

Bu araştırmanın öğrencilerin empatik beceri düzeylerine ilişkin bulguları, empatik becerinin ancak bir eğitimle kazanılabileceği, görüşünü desteklemektedir.

Bu araştırmanın bulgularına göre, PDR ve Psikoloji Bölümü öğrencileri empatik eğilim düzeyi bakımından benzer nitelikler göstermektedirler. PDR ve Psikoloji son sınıf öğrencilerinin empatik beceri düzeyleri ise kendi programlarındaki birinci sınıflara kıyasla daha yüksektir. Diğer bir deyişle, her iki program da öğrencilerin empatik beceri düzeylerinin gelişmesi bakımından etkili olmaktadır. PDR son sınıf öğrencilerinin empatik beceri düzeylerinin, Psikoloji son sınıflarinkine kıyasla yüksek olması ise PDR programının daha etkili oluşu ile açıklanabilir. Bilindiği üzere, PDR üçüncü ve dördüncü sınıflarında uygulamalı olarak Bireysel ve Grupla Psikolojik Danışmaya ilişkin dersler okutulmalıdır. Oysa, Psikoloji Bölümü programında Psikolojik Danışmaya ilişkin dersler yer almamaktadır.

Bu araştırma ile ilgili öneriler şöyle sıralanmıştır.

a - PDR Programı, Eğitim Bilimleri Bölümü içerisinde yer almaktadır. Eğitim

Bilimleri Bölümü içerisinde yer alan tüm anabilim dalları (PDR-EÖD-EPÖ-EYTPE) nda ilk iki yıl ortak program uygulanmaktadır. PDR programı, üçüncü sınıftan itibaren Danışma Psikolojisi (Counseling Psychology)'ne yönelmiş görünmektedir. PDR'nin ilk iki yıllık ortak programdan kurtarılarak, lisans birinci sınıftan itibaren Danışma Psikolojisine yönelmesinin, öğrencilerin daha üst düzeyde empatik beceri kazanabilmelefi bakımından yararlı olacağına inanılmaktadır.

b - Eğitim Bilimleri Bölümü içerisinde yer alan anabilim dalları programlarına, Sınıf öğretmenliği Bölümü programına ve öğretmen yetiştiren eğitim kurumlarının programlarına Psikolojik Danışma ve Rehberlik, İnsan İlişkileri ve Empati Eğitimi konularında derslerin konulması, genelde okul ortamındaki insan ilişkileri ve özellikle öğretmen öğrenci ilişkileri açısından yararlı olabilir.

c - Bu araştırmanın daha geniş bir örneklem üzerinde yapılması daha güvenilir sonuçlar verebilir.

d - PDR ve Psikoloji öğrencilerinin hangi düzeyde empati kurabildikleri araştırılabilir.

e - Araştırma sonuçlarının güvenilir olarak genellenebilmesi için bir izleme araştırması yapılmasının yararlı olacağı düşünülmüştür. Nitekim araştırmacı tarafından böyle bir araştırma başlatılmıştır: 1989 - 90 öğretim yılında PDR, Psikoloji ve Eğitim Bilimleri Bölümü'nün diğer anabilim dalları (EÖD-EPÖ-EYTPE)'ndaki birinci sınıf öğrencilerine Empatik Eğilim ve Empatik Beceri ölçekleri uygulanmıştır. Aynı ölçekler, aynı gruplara bir de mezuniyetlerinden iki hafta önce uygulanacaktır.

KAYNAKÇA

ACAR, V.N.

1989 **Terapötik İletişim**. Ankara.

DICKENSON, W.A; ve C. B. TRUAX,

1966 "Group Counselign With College Underachievers: Comparisons With a Control Group and Relationship to Empathy, Warmth and Genuineness." *Personnel and Guidance Journal*. Vol. 45, p : 243-247.

DÖKMEN, Ü;

1988 "Empatinin Yeni Bir Modele Dayanılarak Ölçülmesi ve Psikodrama ile Geliştirilmesi." A.Ü. EBF Dergisi. Ankara.

GEÇTAN, E;

1990 **Varoluş ve Psikiatri**. Remzi Kitabevi. İstanbul.

ROGERS, C.R.

1983 "Empatik Olmak Değeri Anlaşılmamış bir Varoluş Şeklidir." Çev: Füsün Akkoyun. A.Ü. EBF Dergisi. Ankara.

SHAPIRO, J.G; H.H. KRAUSS ve C.B. TRUAX

1969 "Therapeutic Conditions and Disclosure Beyond The Therapeutic Encounter." *Journal of Counseling Psychology*. Vol. 16. P: 290-294.

TRUAX, C. B; ve K.M. MITCHELL

1971 "Research On Certain Therapist Interpersonal Skills in Relation to Process and Outcome" Bergin, A, E; ve Garfield, S.L; (ed). (Handbook of Psychotherapy and Behavior Change, kitabında). John Wiley and Sons Inc. New York.